

Prof. UPP dr hab. inż. **Andrzej Mazur**
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Leśny i Technologii Drewna
Katedra Entomologii i Fitopatologii Leśnej
ul. Wojska Polskiego 71C, 60-625 Poznań

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgr. inż. **Marka Fila** pt.

"Zespoły korników leśnych zbiorowisk roślinnych Roztoczańskiego Parku Narodowego",

wykonanej w Katedrze Ochrony Lasu

Instytutu Nauk Leśnych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

pod kierunkiem Pana dr. hab. **Tomasza Mokrzyckiego**

Recenzję wykonano na podstawie uchwały Rady Dyscypliny Nauki Leśne Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie nr D-50-RDNL-6-2023 z dnia 11. lipca 2023 roku, przesłanej pismem Przewodniczącego Rady Dyscypliny Nauki Leśne - dr. hab. **Romana Wójcika**, prof. SGGW z dnia 15. lipca 2023 roku nr WL. 5100.4.2019.

I. Ocena ogólna

Kornikowate (Scolytinae) jako podrodzina ryjkowców (Curculionidae) są chrząszczami fito- i mycetofagicznymi, żerującymi w stadium larwalnym wewnątrz tkanek roślinnych drzew, krzewów, pnączy i rzadko roślin zielnych. Związki gatunków korników z roślinami żywicielskimi są utrwalone filogenetycznie i najczęściej są zawężone do pojedynczych gatunków lub rodzajów. W skrajnych przypadkach symbiontów mycetofagicznych pula gatunków roślin gospodarzy jest wyjątkowo duża i osiąga ponad 200 gatunków i rodzajów roślin. Niektóre gatunki przechodzące rozwój pod korą i w drewnie, z naturalnymi tendencjami do gwałtownego wzrostu populacji, mają istotne znaczenie gospodarcze w leśnictwie i sadownictwie, ale także ogromne znaczenie ekologiczne, warunkujące dynamikę ekosystemów leśnych strefy borealnej.

Fauna Polski obejmuje ponad 110 gatunków korników. Posiadamy dla tych gatunków podstawową wiedzę o biologii, ekologii i rozmieszczeniu, przy czym dla wielu gatunków, nawet najliczniej występujących, wymaga ona uzupełnienia, zwłaszcza w świetle zmian środowiskowych wpływających na kondycję i zdrowotność drzew i drzewostanów, dynamikę

populacji i napływ gatunków obcych i inwazyjnych. W centrum zainteresowania badaczy znajdują się gatunki o pierwszoplanowym znaczeniu gospodarczym, a dla gatunków rzadziej spotykanych brak jest nawet podstawowych, aktualnych danych faunistycznych. Do wyjątkowych należą prace dedykowane zespołom korników kształtujących się w naturalnych układach ekologicznych. Podjęcie więc tematyki rozpoznania zespołów Scolytinae występujących w fitocenozach Roztoczańskiego Parku Narodowego jest uzasadnione naukowo i uzupełnia w sposób istotny wiedzę z obszaru zoocenologii.

II. Ocena szczegółowa

Rozprawa wraz z załącznikami liczy 143 strony znormalizowanego wydruku komputerowego. Składa się na nią, w klasycznym układzie, dziewięć (9) numerowanych rozdziałów, spis literatury i załączniki (nienumerowane). Na pierwsze 10 stron przypadają streszczenia rozprawy w języku polskim i angielskim oraz rozbudowany spis treści. Pierwsze rozdziały obejmują: wstęp z ogólną charakterystyką korników oraz hipotezy badawcze i cele badań (11 stron, stanowiące 7% treści). Zakres i metodykę badań Autor opisuje w 4. rozdziale, charakteryzując merytoryczne podstawy badań, kryterium wyboru powierzchni badawczych i ich lokalizację, technikę odłowów terenowych i przyjęte wskaźniki zoocenologiczne. W opisie terenu badań (rozdział 5) przedstawiono walory przyrodnicze Roztocza wraz z wybiórczą charakterystyką parku narodowego. Rozdział ten jest logicznie powiązany z rozdziałem 6., obejmującym charakterystykę 13 zbiorowisk roślinnych parku, w których zlokalizowano 27 powierzchni badawczych. Rozdziały zawierające metodykę i opis terenu badań obejmują 30 stron maszynopisu (21% całości). Wyniki rozdzielono na część ogólną z listą stwierdzonych 46 gatunków wraz z podziałem na klasy liczebności oraz część szczegółową obejmującą charakterystykę zgrupowań korników w zbiorowiskach roślinnych RPN, z podaniem listy gatunków, ich frekwencji i częstości występowania wraz z interesującymi graficznymi zestawieniami statystyczno-kartograficznymi. Wyniki zamyka przegląd odłowionych gatunków z określeniem zakresu zbiorowisk, w których stwierdzano gatunek, a także analizy wpływu warunków pogodowych na odłow korników oraz statystyczne badania zależności pomiędzy składem gatunkowym zgrupowań i dominacją wybranych gatunków a typem fitocenozy. Wyniki obejmują 53 strony (43% całości rozprawy). Dyskusja zajmuje 12 stron i dotyczy zagadnień faunistycznych na tle wcześniej przeprowadzonych badań na obszarze RPN oraz roli gatunków korników w zbiorowiskach roślinnych.

Wnioski i podsumowanie zawarto w 15 punktach.

Wykaz piśmiennictwa obejmuje 128 pozycji.

W załącznikach zawarto kopie dokumentów z pozwoleniami na realizację badań oraz dokumentację analiz statystycznych.

III. Ocena merytoryczna

Wybór zagadnienia badawczego na tle ogólnej wiedzy o kornikach wydaje się trafny. We wstępie zaznaczono, że korniki, a zwłaszcza gatunki o znaczeniu gospodarczym w leśnictwie są obiektem badań wielu dziedzin nauk przyrodniczych. Koncentracja badań na pojedynczych gatunkach skutkuje dużą asymetrią wiedzy, właśnie na korzyść gatunków najliczniejszych i mających wpływ na gospodarkę leśną i trwałość drzewostanów. Wiedza o kształtowaniu się zespołów korników w naturalnych układach ekologicznych jest unikatowa – można wymienić zaledwie trzy wcześniejsze prace prezentujące zespoły korników na tle typów drzewostanów w Puszczy Białowieskiej i Kampinoskiej oraz w Bieszczadach. Podjęta więc w rozprawie tematyka i zastosowana metodyka może być modelowym schematem dalszych badań tego typu.

Autor stawia pięć celów pracy zmierzających do opisu zgrupowań korników przyjętymi wskaźnikami (tj. frekwencji, dominacji, bogactwa gatunkowego i stałości), określenia istotności różnic pomiędzy zgrupowaniami w zbiorowiskach roślinnych oraz określenie wpływu temperatury i opadów na aktywność korników. Weryfikuje także trzy hipotezy badawcze: (1) zbiorowisko roślinne ma różnicujący wpływ na zgrupowania korników, (2) najbardziej bogate w gatunki korników są zbiorowiska borowe oraz (3) niektóre gatunki korników wykazują ścisłe przywiązują do danego typu środowiska.

Metodyka opisu zgrupowań korników wyróżnionych fitocenozy jest prawidłowa i opiera się na elementarnych wskaźnikach udziału gatunków, ich dominacji i stałości (częstości) występowania. Wprawdzie w dorobku badań zoocenologicznych jest wiele innych wskaźników, często opracowanych na gruncie specyfiki badanych taksonów, to zastosowanie ich nie zmieniłoby uzyskanych wyników i wniosków. Odłowy chrząszczy przeprowadzono z zastosowaniem pułapek ekranowych o dużej efektywności, proporcjonalnie do udziału fitocenozy w całej roślinności Roztoczańskiego Parku Narodowego, uzupełniając je o analizę drzew obumierających, znajdujących się w zasięgu pułapek, co w niektórych przypadkach prowadziło do stwierdzeń gatunków nieodławiających się w pułapki. Schemat prezentacji uzyskanych danych dla badanych fitocenozy jest bardzo klarowny i czytelny. Oprócz oczywistego zestawienia gatunków korników w zbiorowiskach roślinnych podano także dla każdego gatunku kornika jego „amplitudę” zasięgu w zbiorowiskach, co pozwala poznać nie tylko preferencje, ale i skalę występowania korników w określonych typach fitocenozy.

Autorskie dane o występowaniu korników w Roztoczańskim PN skonfrontowano z wynikami badań z końca lat 80., co pozwoliło na oszacowanie wyczerpania faunistycznego terenu badań oraz określenie zmian zachodzących w faunie RPN. Zestawiono poziom odłowów korników w pułapki z przebiegiem temperatur i opadów w okresie odłowów, analizując oddzielnie frekwencję gatunków i osobników Scolytinae. Dużo miejsca poświęcono analizie występowania i przywiązania gatunków do zbiorowisk roślinnych, stosując podstawowe statystyki opisowe i analizy rozkładu zmiennych, uzyskując przesłanki do wnioskowania o dużej jednorodności i niewielkiej swoistości zgrupowań korników. Tylko dwa zbiorowiska roślinne istotnie statystycznie różnicują pod względem gatunkowym zgrupowania korników, a największe bogactwo gatunkowe obserwowano, zgodnie

z hipotezą (2) w zbiorowiskach borowych. Hipotezę (3) weryfikowano na podstawie frekwencji dwóch spośród czterech (a nie, jak Autor zaznacza we wnioskach 3) gatunków korników o 100% wskaźniku frekwencji, tj. cetyńca większego i polesiaka obramowanego. Oba gatunki były najliczniej odławiane w zbiorowisku zastępczym z klasy *Alnetea glutinosae*. Tylko dla cetyńca większego wykazano istotną zależność pomiędzy liczebnościami w żyznej buczynie karpackiej, a wybranymi powierzchniami reprezentującymi odmienne płaty żyznej buczyny karpackiej, suboceaniczny bór świeży, grąd subkontynentalny i zbiorowiska zastępcze z klas *Quercus-Fagetea* i *Vaccinio-Piceetea*. Nie wykazano zależności dla liczebności polesiaka obramowanego w zbiorowiskach roślinnych. Hipotezę pierwszą udowodniono analizując rozkład wartości wskaźnika Margalefa (bogactwa gatunkowego) w zbiorowiskach roślinnych – największe wartości wskaźnika obserwowano kolejno w zbiorowiskach borów mieszanych *Quercus-Piceetum*, borze jodłowym *Abietetum polonicum*, grądzie *Tilio-Carpinetum*, borze świeżym *Leucorio-Pinetum* i zbiorowiskach zastępczych z klasy *Quercus-Fagetea*.

Wyniki są dobrze zestawione, przeanalizowane i przedyskutowane, choć odczuwa się niedosyt interpretacji i dyskusji dominującego występowania korników drzew iglastych – cetyńca większego i polesiaka obramowanego w zbiorowiskach zastępczych olsów *Alnetea glutinosae*, nawet w świetle podjętej w rozdziale 9. tematyki wpływu zaburzeń ekosystemów na zgrupowania korników.

W maszynopisie dostrzegalne są nagromadzenia błędów literowych (str. 36, 108) i błędy nomenklatoryczne (mylenie nazw zbiorowisk z nazwami klas, str. 58, 77, 79).

IV. Podsumowanie i wniosek końcowy

Rozprawa o zgrupowaniach korników (Scolytinae) Rostoczańskiego Parku Narodowego scharakteryzowanych na tle leśnych zbiorowisk roślinnych jest dobrze udokumentowanym raportem z oryginalnych badań, wpisującym się w modelowe badania zależności pomiędzy elementami składowymi naturalnych układów ekologicznych.

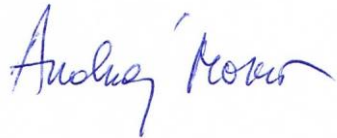
Rozprawa dokumentuje układy gatunkowe korników na tle wszystkich wyróżnionych w parku zbiorowisk roślinnych proporcjonalnie do ich udziału powierzchniowego. Mimo lokalnego, z faunistycznego punktu widzenia charakteru badań, wyznaczenie wzorców układów gatunkowych fitofagów ściśle troficznie związanych z drzewami, jest w wielu aspektach osiągnięciem oryginalnym i pionierskim. Posiłkując się terminologią fitosocjologiczną – wykonanie „zdjęć zoocenologicznych” w Rostoczańskim Parku Narodowym otwiera drogę dla dalszych badań tego typu i poszukiwania uniwersalności układów fitofag-fitocenoza. Z tego względu rozprawę należy ocenić wysoko.

Zbór bardzo licznych danych faunistycznych, zastosowanie dedykowanych metod badawczych i analitycznych, dyskusja wyników skonfrontowana z piśmiennictwem krajowym i zagranicznym świadczy o dobrym przygotowaniu merytorycznym Doktoranta. Ponadto

wysoki poziom edycyjny pracy, mimo dostrzegalnych uchybień literowych, wskazują na dobre przygotowanie do pracy naukowej.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr. inż. Marka Fili spełnia wymogi określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 z późn. zm.), co upoważnia mnie do przedłożenia Radzie Dyscypliny Nauki Leśne Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie wniosku o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie do jej publicznej obrony.

Rozprawa w całości lub w kilku merytorycznie jednolitych częściach powinna być opublikowana w dedykowanym czasopiśmie naukowym.

A handwritten signature in blue ink, reading "Andrzej Mazur". The signature is written in a cursive, flowing style.

Prof. UPP dr hab. inż. Andrzej Mazur